

A SZABADSÁG ÚTJÁT VÁLASZTOTTAM

(VISSZAEMLEKEZÉS)

SZÁSZ FERENC*

1943 elején Sátoraljaújhegyről, ahol határvadász zászlóaljparancsnok voltam, berendeltek Kassára, a VIII. hadtestparancsnoksághoz ezredesi vizsgára. Ez a számonkérés két részből állt: az első rész háromnapos hadijáték volt a szobában, a második rész — szintén háromnapos — a terepen játszódott le. Az ezredesi vizsga számomra azért volt érdekes, mert ekkor hallottam először komoly formában a Vörös Hadseregről és annak harci értékéről.

1943. május 1-én előléptettek ezredessé és júniusban kineveztek a kassai, majd 1944. január 1-én a szegedi 9. gyalogezred parancsnokává. A 9. gyalogezred Horthy házi ezrede volt.

1944 nyarán ezredemmel kikerültem a keleti arcvonalra — Galiciába —, ahol a hadosztály és a hadtest német alárendeltségben a Kárpátok előterében rendezkedett be védelemre. Az állások támpontszerűen voltak kiépítve, a támpontok hézagait aknákkal és drótakadályokkal zárták le, melyeket géppuskák tüze hosszantozott. Velünk szemben a szovjet csapatoknak csak magaslatokon elhelyezett előőrsei voltak. Közöttük a terep teljesen üres volt.

A harcoló csapatok kilométerekkel hátrább, a védelem mélységében szállásorségek oltalma alatt pihentek. Védőállásaik kiépítését feleslegesnek tartották, mert jól tudták, hogy a németeknek és nekünk annyi erőnk sincs, hogy egy valamire való támadást meg tudtunk

* SZÁSZ FERENC (Siménfalva, 1896.) ny. vezérőrnagy. A soproni 3 éves katonai főreál iskola, majd a Ludovika Akadémia egyéves tanfolyamának elvégzése után, 1916 augusztusában hadnaggyá avatták. Előbb az orosz, majd az olasz fronton századparancsnok. Többször sebesült, többször kitüntették, 1918-ban Budapesten az államrendőrségi karhatalomnál szolgált. A Tanácsköztársaság idején a Vörös Vasas Hadosztály egyik zászlóaljparancsnoka. Utóbbiért internálták Romániába. Visszatérése után átvették a magyar királyi honvédségbe. Előbb Dunavécsern a kiegészítő parancsnokságon, majd a határőrségnél, a harmincas évek közepétől pedig a szegedi 9. honvéd gyalogezrednél szolgált. 1943. május 1-én előléptették ezredessé, 1944. január 1-én ezredparancsnokká nevezték ki. 1944 nyarán ezredével a frontra vonult, ahol november elején végrehajtotta a visszaemlékezésben leírt átállást. A felszabadulás után előbb az 5. (szegedi) hadosztály parancsnoka, majd a szombathelyi 3. és 1946-tól 1948 végéig a debreceni 4. honvédkerület parancsnoka. Ekkor nyugállományba helyezték (50%-os rokkantként), majd rendfokozatától — indokolást mellőzve — megfosztották. 1956 nyarán rehabilitálták. 1948-tól 1972-ig különböző vállalatoknál mint fizikai munkás, majd mint tervező dolgozott. 1970-től nyugdíjas. (A szerk.)

volna indítani. A szovjet előőrsök azonban megerősítették állásaikat. Ezek ellen — fogolyszerzés céljából — több vállalkozást hajtottunk végre: eredménytelenül. Mi viszont jelentős veszteségeket szenvedtünk. Egy alkalommal egyik századunk hajtott végre akciót a hátul pihenő szovjet csapatok ellen, minden siker nélkül. Vesztesége viszont 15%-os volt.

Azután megindult a Vörös Hadsereg mindent elsöprő támadása, mely minket állandó visszavonulásra kényszerített. Hátsó állásainkat mindenütt támaszpontszerűen szálltuk meg. Támpontjaink vonalába egyes helyeken szovjet egységek fészkeltek be magukat. Volt olyan zászlóalj, amelynek támpontjait három oldalról tartották tűz alatt: az alegység parancsnoka idegileg összeroppant. Ez a zászlóaljparancsnok igen nagy németbarát és még nagyobb „hazafi” volt, akivel — míg harcban nem állottunk — a végső győzelem kilátásait illetően sokat vitáztam. Amikor hordágyon — teljesen lefogyva, erőtlően — behozták a segélyhelyre, négszemközt megkérdeztem tőle:

— Még mindig lelkesedsz a németekért, bízol most is a végső győzelemben?

Nem felelt, apatikusan meredt a semmibe.

A Kárpátokban a völgyek lezárására páncéltornyokkal ellátott erődöket építettek. Ezeket a súlyos milliókba került erődöket a Vörös Hadsereg csapatai jobbról és balról kikerülték, így feltartó erejük csupán néhány napig tartott, védőik pedig — szerencséjükre — fogásba kerültek.

A Kárpátokon belül voltunk éppen egy ilyen erődvonalban, amikor az ezredparancsnokság barakkjába berohant az R—3-as rádió kezelője.

— Ezredes úr, most hallgattam Pestet, a kormányzó proklamációját olvasták be, hogy kiléptünk a háborúból, béke lesz — mondta örömtől sugárzó arccal.

A proklamációt 15 óraker ismét felolvasták, én is boldogan hallgattam.

Röviddel később megjelent nálam az engem támogató tüzérsztály parancsnoka és hívott, hogy a hadosztályparancsnok utasításának megfelelően hajtsuk végre a hátsó állás szemrevételezését.

— Nem megyünk — mondtam neki —, mert a kormányzó fegyverszünetet kér, béke lesz.

— Lehetetlen, akkor a kormányzó is áruló — válaszolta nagy megütközéssel.

— Menjen egyedül szemrevételezni, én nem megyek.

Sajnos, a proklamációt többé már nem mondhatták be a rádióba, e helyett többször lehetett hallani: „Beregy ezredes azonnal jöjjön Budapestre”. Közben felolvasták Vörös János vezérkari főnök parancsát, amelyben elrendeli, hogy bár fegyverszüneti tárgyalások vannak folyamatban, annak kimenetele azonban bizonytalan, ezért a harcot tovább kell folytatni. Amikor a Szovjetunióból Debrecenbe visszajöttem és Vörös Jánosnál jelentkeztem, megtudtam tőle, hogy ezt a pa-

rancsot ugyan az ő nevében adták ki, de ő akkor már Kecskemét környékén csuhás ruhában útban volt a Vörös Hadsereghez.

Az esti órákban Szálasi felolvasta a hatalom átvételét közlő beszédét. A nyilas tisztek örömmámorban úsztak. Az igazi magyar érzelmű tiszteken a levertség látszott, de nyilatkozni senki sem mert.

Másnap délelőtt a hadosztály vezérkari főnöke, Boróczy vezérkari őrnagy és a német hadtest összekötő tisztje megjelent nálam. Boróczy közölte velem, hogy a délutáni órákban egy német főhadnagy érkezik hozzám, s mint összekötő tiszt tevékenykedik mellettem. Köteles vagyok szóbeli parancsaimat előtte kiadni és írásbeli intézkedéseimet kiadás előtt neki bemutatni. Délután valóban megérkezett a német összekötő tiszt — tolmáccsal és négy harckocsival (úgy látszik, arra számított, hogy esetleg védekeznie kell). Nekem feltűnő volt, hogy a többi ezredparancsnok mellé ilyen összekötő tisztet nem küldtek ki. Ebből arra következtettem, hogy csak a kormányzó házi ezredét tartották megbízhatatlannak. A német főhadnagy hűséges lovagom volt: velem egy szobában aludt, bárhova menten, elkísért. Egy lépést sem tehettem nélküle.

Az egyik hajnalon az árkászszakasz parancsnoka halkán kopogott az ablakomon. Szerencsére a német tiszt nem ébredt fel. Odamentem az ablakhoz: a szakaszparancsnok intett, menjek ki. Kint sűgva mondta, hogy két fogságból visszatért tiszt szeretne velem beszélni. A tisztek jelentették, hogy őket Dálnoki, az I. hadsereg parancsnoka küldte a Szovjetunióból Álgya Papp altábornagy hadtestparancsnokhoz azzal a parancsal, hogy a hadtest szüntesse be a szovjet csapatok elleni harctevékenységet. A két tisztet a 2. segédtestem kísérte el a hadtestparancsnokságra.

Az általános helyzet nem tette lehetővé Dálnoki parancsának végrehajtását. A német összekötő tiszt állandó jelenléte miatt egy besztottammal sem beszélhettem, intézkedést tudta nélkül nem adhatam ki. Az élet azonban mindent megold — mondja a közmondás. A német főhadnagy elrendelte, hogy a tisztek Szálásira írásban esküdjenek fel. Amikor ez megtörtént, közölte, hogy bevonul a német hadseregparancsnoksághoz és nem biztos, hogy ismét visszatér hozzám.

Másnap Álgya Papp altábornagy hadtestparancsnok megsejmelte az arcvonalat. Amikor kikísértem gépkocsijához, elhatároztam, hogy felajánlom segítségemet Dálnoki parancsának végrehajtásához; felajánlom, hogy beszéljek a többi ezredparancsnokkal, akik jó barátaim, így biztos vagyok benne, hogy nem árulnak el. Viszont egy hadtest átállása döntő eredményeket hozhat.

— A Dálnoki által átküldött 2 fogoly tisztet átvezettettem nagyméltósághoz — mondtam óvatosan.

Ő dühtől kipirulva válaszolta:

— Túl vagyok rajta, letartóztattam mind a kettőt.

Természetesen én erre elhallgattam, de gondolatban elhatároztam: akkor majd én fogok cselekedni! De hogyan? — vetődött fel bennem a kérdés.

A bal oldali szomszédom a 7. gyalogezred volt. Parancsnokáról,

Szávics Sándor ezredesről — szláv származású lévén — feltételeztem, hogy bizonyos szimpátiát érezhet az oroszok iránt. Még aznap este segédtiszemmel átmentem hozzá. Hozzám hasonlóan, ő is egy völgyben, egy kis vadászkastély féle épületben volt elszállásolva. A parancsnoknak külön szobája volt, ahol fültnék nélkül beszélgethettünk, mivel a segédtsztek kint maradtak. Bizalmas beszélgetésünket óvatosan kezdtem.

— Sanyi, mi a véleményed erről a háborúról, a külpolitikai helyzetéről, a nyilas uralomról?

— Német győzelemben nem hiszek, a nyilasokat szívből utálok — válaszolta nagyon határozottan.

Ebből láttam, hogy tovább mehetek tervem megvalósítása felé és előhozakodhatok kényes javaslatommal. Szávics ezredes egyetértett velem abban, hogy cselekednünk kell.

A további tárgyalást már minden gátlás nélkül folytathattuk: elkészítettük tervünket, amelynek lényege az volt, hogy másnap hajnalban egy törzstiszt parancsnoksága alatt parlamentereket küldünk át a velünk szemben álló szovjet magasabbegység parancsnokához és közöljük vele átállási szándékunkat. Előttük kaput nyitunk Ungvár felé azzal, hogy saját elhatározásunkból visszavonulunk — a parlamentereknek átadott vázlaton megjelölt erdőbe. A parlamentereket és az általuk küldött vezetőket kérjük odaküldeni. Egyben vázlatosan tájékoztattuk őket saját helyzetünkről, a tartalékokról, a tüzéségről — szóval mindarról, amire támadásukhoz szükségük volt.

A személyek megválasztása rendkívül nehéznek bizonyult, hisz a tényleges tisztek nagy része, mint már említettem, németbarát, jobboldali érzelmű, vagy úgynevezett „nagy magyar hazafi” volt. Ha ilyen embereket jelölünk ki parlamentereknek, feljelentenek és mint árulókat kötél általi halállal kivégeznek. Mai szemmel el sem képzelhető, mekkora kockázattal járt ez a Horthy-hadseregben.

Sok-sok töprengés és mérlegelés után végül megállapodtunk a személyekben. A 7. ezredtől kiválasztottunk egy alezredest — mint parancsnokot — és egy főhadnagyot. A 9. ezredtől egy századost és egy tartalékos hadnagyot. A legénység részéről egy őrmestert, egy szakaszvezetőt és egy honvédet. A kivezényelt személyeket még aznap a 7. ezred parancsnokságára rendeltük azzal, hogy különleges felderítő feladattal küldjük át őket az arcvonalon. A feladat részleteit csak az alezredestel közöltük. A beosztottakat a parancsnok csak akkor tájékoztatta, amikor a két arcvonal közé jutottak és a fehér zászlót kitzúzték. Mint később erről értesültem, mindenki örült, hogy őket választottuk ki ilyen komoly feladat végrehajtására.

A parlamentereket, mint járőrt, a kijelölt útelzáró őrsnél én léptettem ki. Az ott szolgálatot teljesítő parancsnoknak azt mondtam, hogy a járőrt felderítés céljából küldtem a szovjet előőrsök vonalába.

A rákövetkező nap mind Szávics, mind én kiadtuk a visszavonulási parancsot. Az alárendelt egységek parancsnokai nem tudhatták, hogy a visszavonulásra nem fentről kaptunk parancsot, annál is inkább, mert megszakításokkal állandó visszavonulásban voltunk.

A sötétség beállta után (az időpontot a szemben álló szovjet csapatparancsnokkal a parlamenterek útján közöltük) megkezdtük a visszavonulást. Én a fő útvonalat lezáró előőrsnél tartózkodtam. A Vörös Hadsereg harckocsijai előbb kezdték meg az előretörést, mint az előőrs a visszavonulást. Az oda beosztott páncéltörő raj parancsnoka a holdfényben látható harckocsikra akart tüzelni. Én azonban a tüzelést betiltottam, amit a katona értetlenül fogadott. Ezért a gyanú elterelése végett mindjárt meg is magyaráztam, hogy a tüzelést azért tiltottam meg, mert amúgyis el van rendelve a visszavonulás, és így nem akarom kitenni a rajt annak a veszélynek, hogy fogságba essen.

Egyébként magam is igyekeztem, hogy időben visszavonuljak, ne-hogy elfogjanak. Arra gondoltam ugyanis, hogy a szovjet alparancsnokok biztosan nem tudnak a felsőbb vezetéssel kezdeményezett tárgyalásaimról — és esetleg lelőnek. A propaganda szerint ugyanis a Vörös Hadsereg katonái a magasabb rendfokozatú, elfogott ellenséges tisztet a helyszínen kivégzik. Az érdekesség kedvéért megemlítem, hogy gróf Stomm hadtestparancsnok vezérkari főnöke, amikor fogságba került, saját propagandájának bedőlve főbe lőtte magát.

Mialatt a szovjet harckocsik Ungvár felé törtek előre, a két ezred visszavonulása zavartalanul folyt a megjelölt gyülekező helyre. A sápadtan sütő hold fényénél elég nehéz volt a tájékozódás, ennek dacára minden alegység megérkezett a kijelölt helyre.

A visszavonulás során kaotikus helyzet állott elő. Eltévett német kötelékek bolyongtak az erdőben. Ezekkel közöltem, hogy általános visszavonulás van elrendelve, mi is hátra megyünk, ha a gyülekezést befejeztük. A németek nem is kételkedtek szavaimban és ők is hátra mentek.

A szovjet csapatok csak a két műúton és a közvetlen mellettük levő terepen törtek előre Ungvár felé. Ungvár előtt támadásuk elakadt. Az erdő, amelyben gyülekeztünk, a támadó egységek hézagába esett, ahol a partizánok tevékenykedtek.

Kivirradt. Harci zajt csak Ungvár felől hallottunk, az erdőben néma csend volt. Levelekből összehordott fekhelyemen tépelődtem. Föltettem magamnak a kérdést, hogy tényleg nem vagyok-e hazaáruló, kisgyerek koromtól kezdve ugyanis katonai oktatásban részesültem. Erkölcsi nevelésünk arra irányult, hogy elsősorban a császárért és a királyért, másodsorban a hazáért kell szolgálnunk — ha kell, az életünket is feláldozva értük. Állandóan kommunistaelenes propaganda hatásában éltünk. A kommunistákat hazaárulóknak, a szovjetek szálláscsinálóinak nevezték. Azt ismételték, hogy a szovjet katonák a magas rangú tisztet kivégzik, ha fogságba kerülnek. Ha a Szovjetunió győz, Magyarország önállósága megszűnik, a győző egyik tagállama lesz. Mindezekkel szembeállítottam saját tapasztalataimat, amelyeket az 1919-es forradalommal kapcsolatban szereztem, amikor 22 éves koromban a Vörös Vasas Hadosztály egyik zászlóaljparancsnoka voltam, és amikor az ellenforradalmárok monitorai lőtték a Duna-palotát, én a Citadellát — ahol a hírközpont volt — védtem. Eszembe jutottak apám lelkes szavai, amikor a frontok összeroppa-

nása után hazakerültem. Az ellenforradalom győzelme után apámat letartóztatták, állásától megfosztották. Két érzés harcolt bennem, s ezt a harcot végre eldöntötte a hazám és a magyar nép iránti szeretetem. Végérvényesen hittem, hogy minden egyes katona halála felesleges „hósi” halál, csupán arra jó, hogy meghosszabbítsa a fasiszta uralmat, melyet szívből gyűlöltem. Ez annyira megerősített elhatározásomban, hogy még ha az életembe kerül, akkor is végrehajtottam volna elhatározásomat.

Anélkül, hogy ezredem tisztjeivel külön beszéltem volna, az ő jelenlétükben katonáimhoz fordultam, tájékoztatva őket, hogy jutott ezredünk ebbe a helyzetbe. Nyomatékosan kihangsúlyoztam, hogy az átállás önkéntes, aki nem akar a Vörös Hadsereghez velem átjönni, könnyen visszamehet, mert az orosz arcvonalon nagy hézagok vannak. Leírni nem lehet azt a lelkesedést, ami a legénységből kitört. Eljeneztek, egy torokból kiáltották:

— Éljen az ezredes úr, vesszen a háború, éljen a béke!

A tisztetek megdöbbenek. A katonák közül senki nem akart visszamenni. Ez a tény nagy hatással volt tisztjeimre. Amikor újból felhívítottam őket, hogy jöjjenek át velem a Vörös Hadsereghez, de akinek a meggyőződésével ez ellenkezik, szabadon visszatérhet, segéd-tisztet kivételével valamennyien igent mondtak. Segéd-tisztet kijelentette, hogy ő nem jön át, az ezredkürtössel visszamegy saját csapataikhoz. Figyelmeztettem, hogy visszatérése egyáltalán nem veszélytelen.

— Ha én a Vörös Hadsereg egyik alakulatának parancsnoka lennék, ahol egy parancsnok a csapata nélkül jelenik meg, az illetőt rögtön lezáratnám; véleményem szerint a segéd-tisztnek a parancsnoka mellett a helye.

Néhány másodpercig néztem rá, majd így folytattam:

— Amit mondtam, rád is vonatkoznak, ha lépésünket meggyőződéssel nem tudod összeegyeztetni, menj isten hírével, de az ezredkürtöst csak akkor viheted magaddal, ha ő is veled akar menni.

Aztán az ezredkürtöst kérdeztem meg:

— Tóth őrmester, a százados úrral megy, vagy velem marad?

— Az ezredes úrral maradok — hangzott a határozott válasz.

Ezután közöltem a segéd-tisztemmel, hogy egyedül elmehet.

Ő gondolkozási időt kért, amelynek letelte után jelentette: meg gondolta és velünk együtt ő is átjön a Vörös Hadsereghez.

Nem sokkal azután, hogy a fenti beszélgetés lezajlott, a szovjet parancsnok megbízásából két magyarul beszélő ruszin partizán érkezett hozzánk, azzal a céllal, hogy a szovjet parancsnoksághoz vezessenek bennünket. A két ezred felsorakozott. Minden katona vitte a saját fegyverét és a fogatos járművek is velünk voltak.

Csatlakoztam az oszlophoz. A szovjet parancsnokság egy lovas járőrt küldött elé, amely az ezredparancsnoksághoz vezetett bennünket. Ott találkoztunk előreküldött parlamentereinkkel. Az ezredparancsnok egy kastély parkjában sorakoztatott fel bennünket. A tiszteket az első vonal elé állíttatta és közölte velem, hogy jön a hadosztálypa-

rancsnok, egy tábornok, vezényeljek neki tiszteletadást. Meg is érkezett a tábornok egy dzsippen. Tiszteletadást vezényeltem és magam is tisztelegve jelentettem a létszámot magyarul, amelyet egy ruszin származású katonám lefordított oroszra. A tábornok megkérdezte, hogy miért jöttünk át, és mi a kívánságunk.

Én jelentettem neki: harcolni akarunk a németek ellen.

Közvetlenül az arcvonal mögött csak néhány napig voltam. Egy idős szovjet katonával hátraküldtek a hadtápkörletbe. Az egyik községben egy ruszin özvegyasszony házában szállásoltak el kíséreléssel együtt. Én az egyik lakószobában — ágyon, az „öröm” az előszobában — szalmán. Az „öröm” minden reggel ragyogóra kifényesítette a bakancsomat, kikefélt a ruhámat, azután elment felvételezni a nyers ételmezt, amit háziasszonyunk minden alkalommal magyaros módon készített el.

Egyik este a parancsnokságra kísérték. A szobában, ahová bevezettek, egy hosszú asztal volt, mögötte középen egy őrnagy, két oldalán egy-egy százados ült. Az egyik kapitány jól beszélt a német nyelvet, ő volt a tolmács. Az őrnagy, az asztal innenső oldalán álló üres székre mutatva leülletett. Aztán részletesen kikérdezett a magyar harc helyzetről. Különösen a csapatok hangulata, érzelme, harci kedve érdekelt. Természetesen a valóságnak megfelelően tájékoztattam minderről, ami láthatóan tetszett neki.

Aztán váratlanul megkérdezte:

— Miért gyilkoltak meg maguk annyi ukránt?

Erre én azt feleltem:

— Nem veszem magamra, mert én megszállt területen nem voltam. A harctérre is csak augusztusban jöttem ki, partizánharcban nem vettem részt.

— Nem Önre értem, hanem a magyar csapatok parancsnokaira.

— A magyarok nem gyilkoltak, csak a németek — válaszoltam rá.

— Nemcsak a németek, hanem a magyarok is — vágott közbe az őrnagy . . .

Ez a szócsata többször megismétlődött, s a feszült hangulat csak a beszélgetést követő igen bőséges vacsora közben oldódott fel.

A szóban forgó faluban több napig tartózkodtam. Mivel egyedül nagyon unatkoztam, kértem az őrnagyot, kíséreléssel el egy tiszti lágerebe. Ő erre azt válaszolta, hogy ne siessék, mert ezt a különleges elbánást csak így tudja számomra biztosítani. Mivel ragaszkodtam kérésemhez, hátraküldött egy tiszti táborba, de intézkedett, hogy a tiszti konyhán étkezhessem. Egy szovjet tizedes kíséreléssel naponta kétszer elhagytam a táborát, ahonnan később az összes magyar foglyokkal együtt Sztarij Szamborba kerültem — végleges táborba.

Közben több táborhelyet érintettünk. Az egyikben Gerő Ernőné keresett fel és interjút készített velem.

Vándorlásunk során az egyik táborban vérhast kaptam, amelybe majdnem belepusztultam. A hadifogolykórházban egy magyar zsidó orvos kezelt. Az ő lelkiismeretes, odaadó gyógyításának köszönhetem életemet.

Végleges táborhelyünkön kiütéses tifuszos megbetegedések voltak, a betegek közül sokan meg is haltak. Rettegtünk, hogy mikor kapjuk meg a járványt. A fertőzés lokalizálása érdekében az egyes pavilonokat lezárták. Az udvaron való sétálást csak nekem és egy orvosvezetésnek (aki szintén önként állt át) engedték meg.

Itt a táborban ismerkedtem meg egy igen képzett, talpig becsületes magyar kommunistával. Sokáig ült börtönben, amnesztiával szabadult ki, mert jelentkezett a frontra. Persze munkásszázadban vitték ki. Az első adódó alkalommal átszökött a Vörös Hadsereghez. Nagy lelkesedéssel beszélt az új társadalomról és olyan könyveket adott nekem tanulmányozásra, amelyeket elolvasva egészen más megvilágításban láttam és értékeltem sok mindent. Neki köszönhetem, hogy az új eszme már a táborban gyökeret eresztett bennem.

A tábor parancsnoka — emlékezetem szerint január vége felé — magához kéretett és közölte velem, hogy Debrecenben megalakult az új Ideiglenes Magyar Kormány, amely a Szovjetunióval és szövetségeseivel megkötötte a fegyverszünetet és kötelezte magát, hogy 8 hadosztályal részt vesz a németek elleni harcokban. Ő fentről utasítást kapott, hogy 1700 magyar önkéntest küldjön haza Magyarországra. Megkérdezte, vállalom-e a parancsnokságot.

Örömmel vállaltam. Az 1700 fős szállítmányba annyi tisztet és tiszthelyettest választhattam, amennyit akartam. Csupán az volt a kikötés, hogy törzstisztet nem vihetek. Gondolni lehet, hogy mindenki örömmel jelentkezett volna, a felvétel azonban létszámhoz volt kötve. Csuporunk a táboron belül önállóságot élvezett. Munkára osztottam be az embereket, élelmezésükről is magam gondoskodtam.

Február elején megérkezett a várva várt parancs. Erős fagyban, sötétben vagoníroztuk be. A tábor elhagyása előtt annak parancsnoka hat nevet tartalmazó cédulát adott át nekem azzal, hogy az illető személyeket küldjem fel a tábori irodába.

— Ezek az emberek nem távozhatnak — mondotta.

A hat fő közül egy olyan százados volt, akivel igen összebarátkoztam a táborban, és aki már a szerelvény összeállítását, az élelem felvételezését intézte a vasútállomáson, mint gazdasági tiszt.

A szerelvény összeállítása közben a táborparancsnok azt kérdezte tőlem, meg tudom-e bocsátani neki, hogy a barátomat sem engedi haza. Gondolkodás nélkül válaszoltam kérdésére:

— Itt barátkoztam meg vele, azelőtt nem ismertem, így nem tudhatom, mi a bűne. Ha nem engedik haza, biztosan alapos okuk van rá.

A válasz után a szovjet őrnagy átölelt és megcsókolt, mondván:

— Mi oroszok nagyon tudunk szeretni, de kérlelhetetlenek vagyunk a fasisztákkal szemben.

E megható jelenet után megmutatta azt a teherkocsit, amelyet a parancsnokság számára rendeztetett be. Nekem egy deszkából készített ágy, a parancsnokság tagjai részére pedig emeletes priccse volt a vagonban elhelyezve. Középen asztal, körülötte lócák. Jól be volt fűtve. A rendes ételmen felül még két zsák kis csomagolású orosz teát is adott.

A táborparancsnok nem engedte, hogy én ellenőrizzem a szerelvényt. Segédtsztemmel ezt ő hajtotta végre.

Amikor elbúcsúzott tőlem, megint megölelt és megcsókolt.

Ilyen bánásmódban, ilyen megkülönböztetett figyelemben részesültem a Vörös Hadsereg parancsnokai részéről. Nem csoda tehát, hogy őszintén megszerettem őket.

Csoportunkat egy szovjet százados — egy katonával — kísérte Debrecenbe, hogy átadja a magyar kormánynak. A szállítmányparancsnok azonban még szovjet területen is én voltam.

Debrecenben a szovjet százados átadta a csoportot a Honvédelmi Minisztérium megbízottjának, én meg jelentkeztem Vörös János vezéreznél. A vezérkari főnök javaslatára a szegedi ezred, majd az 5. hadosztály parancsnokává neveztek ki.

Hadosztályunkat (5. ho.) megszervezése után Hajmáskérre szállították átképzés céljából. Úgy emlékszem, a 6. és az 1. hadosztályt 1945. április elején kivitték a frontra, amely Bécs környékén volt. Ám a két magasabbegység sem került bevetésre. Megjegyzem, hogy az én hadosztályom magvát 1945 tavaszán a Vörös Hadsereghez állt 24. gyalogoshadosztály képezte, melyet a Vörös Hadsereg főparancsnoksága bocsátott a HM rendelkezésére. A hadosztályt én vettem át.

A 6. és az 1. hadosztályt, miután a fasiszta német hadsereg letette a fegyvert, az arcvonalról visszarendelték Magyarországra. Az 1. hadosztály Pápára, a 6. Balatonalmádiba került. Az 5. hadosztályt, mivel felszerelését még mindig nem fejezték be, feloszlatták. Én a szombathelyi kerület parancsnoka lettem.

1946 nyarán a kerületeket átszervezték. A hét kerületből négyet hagytak meg. A szombathelyi kerület megszűnt. Miután a debreceni kerületi parancsnokot nyugdíjazták, helyébe engem neveztek ki kerületi parancsnokká. Ebben a beosztásban teljesítettem szolgálatot 1948 végéig.

*

Rövid visszaemlékezésemben mindent őszintén írtam le, úgy ahogy történt. Nem tettem hozzá és nem vettem el belőle semmit. A kevésbé érdekes epizódokat csak érintettem, a fontosabb eseményeket viszont részletesebben mondtam el.

Cselekedetem eltervezésében és végrehajtásában nem vezérelt sem sérelem, sem kényszer, hiszen a múlt rendszer engem nem mellőzött. Nem voltam kényszerhelyzetben akkor sem, amikor a parlamentereket elindítottam a Vörös Hadsereghez. Szerettem hazámat és népemet — szerettem az embereket. Arra gondoltam: ha a harcot beszüntetem és ezredemmel együtt átmegyek a Vörös Hadsereghez, sok-sok ember életét mentem meg; nemcsak azokét, akik alám vannak rendelve, hanem azokét is, akiket a háború végéig ezek a katonaruhába öltöztetett emberek az arcvonal másik oldalán megöltek volna.

Amikor az átállást elhatároztam és saját lelkiismeretemmel is megküzdöttem, határozottan cselekedtem, bár számolnom kellett azzal is, hogy a cselekedetért életemmel fizethetek. Egy katonától meg

lehet és meg is kell követelni, hogy adott esetben — ha kell — az életét tegye kockára a haza érdekében.

Örök igazság marad: Az ország, a haza védelmezőjének lenni nem egyszerű munkaviszony, mint egy alkalmazotté, vagy egy tisztviselőé, hanem életre-halálra való lelkiismereti szerződés.

Abban az időben két ország volt: az egyik, amely még 1945 elején is Hitler oldalán harcolt a Szovjetunió ellen; a másik, amely az igazi hazafiak lelkében született és amelynek létrejöttéért oly sok kommunista és egyszerű hazafi áldozta életét. Én ennek az utóbbi országnak — hazámnak lettem a védelmezője, amellyel nem írásbeli, hanem lelkiismereti szerződésben állottam.